

3.7.2015

Dnro 3532/4/14

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamiehen sijainen Pasi Pölönen

Esittelijä: Vanhempi oikeusasiamiehensihteeri Håkan Stoor

MIELENTERVEYSPOTILAAN POSTIN TARKASTAMINEN

1 KANTELU

Kantelija arvosteli kirjeessään 16.8.2014 --- sairaalan menettelyä jäljempänä kerrottavalla tavalla.

2 SELVITYS

- - -

3 RATKAISU

3.1 Potilaiden lähetysten tarkastaminen

3.1.1 Kantelu

Kantelun mukaan sairaalan osaston --- kaikkien potilaiden postin kulkua rajoitetaan ilman kirjallisia päätöksiä siten, että potilaille saapuva posti annetaan potilaille vain kopioina.

3.1.2 Selvitys

Ylilääkäri A:n selvityksen mukaan viranomaisposti toimitetaan potilaille heti avaamattomana. Muun postin potilas avaa itse, se kopioidaan potilaan läsnä ollessa ja kopiot annetaan hänelle välittömästi. Alkuperäinen kirje säilytetään, ja potilas saa sen mukaansa siirtyessään toiselle osastolle. Käytäntö on ollut voimassa alkukevästä 2014. Tuolloin osastolle tuli jatkuvasti yksityiskirjeiden mukana huumaavia aineita. Sen jälkeen kun siirryttiin edellä mainittuun käytäntöön, huumeilanne on korjaantunut.

3.1.3 Oikeusohjeet

Luottamuksellisen viestin suoja (perustuslain 10 §:n 2 -3 mom.):

Kirjeen, puhelun ja muun luottamuksellisen viestin salaisuus on loukkaamaton. Laila voidaan säätää välttämättömistä rajoituksista viestin salaisuuteen ... vapaudenmenetyksen aikana.

Potilaan omaisuuden haltuunotto (mielenterveyslain 22g §):

Jos potilaalla on hallussaan päihteitä tai huumausaineiden käyttöön erityisesti soveltuvia välineitä taikka potilaan tai muiden henkilöiden terveyttä tai turvallisuutta vaarantavia aineita tai esineitä, ne saadaan ottaa toimintayksikön haltuun. Jos potilas sairautentilansa vuoksi todennäköisesti hävittäisi rahansa tai muut maksuvälineensä, ne saadaan ottaa toimintayksikön haltuun. Samoin saadaan ottaa haltuun muut hoitoa tai

toimintayksikön yleistä järjestystä vakavasti haittaavat aineet ja esineet. Hoidon päätyttyä haltuun otettu omaisuus on palautettava potilaalle, jollei omaisuuden palauttamisesta tai hävittämisestä muussa laissa toisin säädetä.

Henkilökuntaan kuuluva saa ottaa 1 momentissa tarkoitetut aineet ja esineet toimintayksikön haltuun. Asiasta on viipymättä ilmoitettava ylilääkärille tai muulle vastaavalle lääkäriä, jonka tulee ratkaista palautetaanko omaisuus potilaalle jo ennen hoidon päättymistä. Potilasasiakirjoihin tulee merkitä, mitä omaisuutta on otettu haltuun sekä haltuunoton syy.

Potilaan lähetyksen tarkastaminen (Mielenterveyslain 22h §:n 2-3 mom.):

Jos on perusteltua syytä epäillä, että potilaalle osoitettu kirje tai muu lähetyks sisältää 22 g §:ssä tarkoitettuja aineita tai esineitä, saadaan lähetyksen sisältö tarkastaa kirjettä tai muuta luottamuksellista viestiä lukematta.

Edellä 1 ja 2 momentissa tarkoitetusta tarkastamisesta päättää potilasta hoitava lääkäri. Potilaan omaisuus on tarkastettava kahden laitoksen henkilökuntaan kuuluvan henkilön läsnä ollessa, jollei erityisestä syystä muuta johdu. Potilaan kirjeen tai muun lähetyksen tarkastaminen on mahdollisuuksien mukaan tehtävä potilaan läsnä ollessa.

Potilaan yhteydenpidon rajoittaminen (Mielenterveyslain 22j §):

Potilaalla on oikeus pitää yhteyttä sairaalan ulkopuolelle käyttämällä puhelinta, lähettämällä ja vastaanottamalla kirjeitä tai muita luottamuksellisia viestejä ja muita lähetyksiä sekä vastaanottamalla vieraita.

Potilaan yhteydenpitoa sairaalan ulkopuolelle saadaan rajoittaa, jos yhteydenpidosta on vakavaa haittaa potilaan hoidolle, kuntoutukselle tai turvallisuudelle tai jos rajoittaminen on välttämätöntä muun henkilön yksityiselämän suojaamiseksi.

Edellä 2 momentissa tarkoitetusta syystä potilaan lähettämä tai hänelle osoitettu yksittäinen kirje tai muu siihen rinnastettava viesti saadaan lukea ja pidättää. Potilaan hallussa olevat yhteydenpitoon käytettävät välineet ja laitteet saadaan rajoituksen ajaksi ottaa toimintayksikön haltuun tai niiden käyttöä saadaan rajoittaa. Pidätetyt kirjeet on säilytettävä erillään potilasasiakirjoista siten, että ne ovat vain pidättämispäätöksen tekemiseen osallistuvien luettavissa.

Potilaan ja sairaalan toimintaa valvovien viranomaisten, lainkäyttöviranomaisten ja ihmisoikeuksien kansainvälisten valvontaelimien välistä kirjeenvaihtoa tai muuta yhteydenpitoa ei saa rajoittaa. Potilaan yhteydenpitoa oikeusavustajaansa tai sairaalan potilasasiamieheen ei saa rajoittaa.

Sairaalan psykiatrisesta hoidosta vastaavan ylilääkärin tai muun vastaavan lääkärin on tehtävä 2 momentissa tarkoitetusta yhteydenpidon rajoittamisesta kirjallinen päätös. Ennen päätöksen tekemistä on potilaalle varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Myös muulle sairaalan tiedossa olevalle asianosaiselle on mahdollisuuksien mukaan varattava tilaisuus tulla kuulluksi. Päätöksessä on mainittava rajoituksen syy, henkilöt, joihin rajoitus kohdistuu, millaista yhteydenpitoa rajoitus koskee ja missä laajuudessa se toteutetaan. Rajoitusta koskevan päätöksen tulee olla määräaikainen ja se saa olla voimassa enintään 30 päivää kerrallaan.

3.1.4 Arviointi

Kantelija, joka on määrätty hoitoon tahdostaan riippumatta, kertoo saaneensa valituskelpoisen päätöksen kirjeensä pidättämisestä. Koska hänellä näin ollen on ollut mahdollisuus valittaa

toimenpiteestä hallinto-oikeuteen, seuraava arviointi koskee osaston käytäntöä yleisellä tasolla.

Mielenterveyslain 22h §:n 3 momentin mukaan huumaavia aineita sisältävä lähetys voidaan siis tarkastaa. Potilaalle osoitettu lähetys voidaan kuitenkin tarkastaa vain, jos on ”perusteltua syytä epäillä”, että lähetys sisältää 22g §:ssä kiellettyjä aineita. Tarkastaminen edellyttää siten konkreettista epäilyä kussakin yksittäistapauksessa. Tämä todetaan myös sairaalan omissa ohjeissa potilaan itsemääräämisoikeuden rajoittamisesta (s. 13):

Päätöksen [lähetysten] tarkastamisesta tekee yksittäistapauksessa niin harkittuaan osaston lääkäri hoidossa olevan potilaan osalta ja tutkiva lääkäri mielentilatutkimuksessa olevan potilaan osalta. ... Tarkastaminen tehdään kirjettä tai muuta luottamuksellista viestiä lukematta. ... Lähetykset, jotka sisältävät huumeaineita, otetaan haltuun ja tarkastetaan [--- poliisin] huumekoiran avustuksella.

Potilaiden lähetysten rutiininomainen tarkastaminen ei siten ole sallittua. Tämä käy ilmi myös perustuslakivaliokunnan mielenterveyslain 4a-luvun eduskuntakäsittelyssä antamasta lausunnosta (PeVL 34/2001 vp), jossa todetaan seuraavaa:

On syytä korostaa, että luottamuksellisen viestin salaisuutta voidaan perustuslain kannalta rajoittaa vain siinä määrin kuin se on kussakin yksittäistapauksessa perusteltua (ks. HE 309/1993 vp, s. 54/II). Valiokunta tähdentää, että päätös yhteydenpidon rajoittamisesta ei voi sellaisenaan perustaa toimintayksikölle oikeutta lukea kaikkia potilaan lähettämiä tai hänelle saapuvia viestejä rajoituksen aikana, vaan postin tarkastamisen tulee tällöinkin perustua yksittäistapaukselliseen harkintaan (PeVL 12/1998 vp).

Vaikka lausuma koskee yhteydenpidon rajoittamista koskevaa säännöstä (22j §), siitä ilmenevä yksittäistapauksellisen harkinnan periaate koskee nähdäkseni kaikkia mielenterveyslain 4a-luvussa säädettyjä potilaan itsemääräämisoikeuden rajoituksia.

Lain 22h §:ssä ei tosin ole otettu huomioon tilannetta, jossa potilaalle osoitettu kirje pidätetään, mutta hän saa siitä kopion luettavakseen. Jos kirje sisältää kiellettyä ainetta, se voidaan kuitenkin ottaa sairaalan haltuun omaisuuden haltuunottoa koskevan 22g §:n nojalla. Päätös on valituskelpoinen lain 24 §:n mukaan.

3.1.5 Johtopäätös

Tahdosta riippumattomassa hoidossa oleville potilaille osoitetut lähetykset saadaan tarkastaa, jos yksittäistapauksessa on perusteltua syytä epäillä lähetysten sisältävän kiellettyjä aineita. Koska osastolla --- tarkastukset on kohdistettu kaikkien potilaiden postiin, ilman kutakin tarkastettavaa lähetystä koskevaa konkreettista epäilyä, asiassa ei ole menetelty mielenterveyslain mukaisesti.

Totean kuitenkin, että osaston käytännöllä näyttää olleen perusteltu tarve. Se on myös toteutettu tavalla, jolla potilaat ovat välittömästi saaneet käyttöönsä heille osoitetut luottamukselliset viestit niiden salaisuutta loukkaamatta. Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestä sosiaali- ja terveysministeriöön tiedoksi mahdollisia toimenpiteitä varten lainsäädäntöä kehitettäessä.

- - -

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.1 esittämäni käsityksen --- sairaalan tietoon. Tässä tarkoituksessa lähetän sinne jäljennöksen tästä päätöksestäni.

Lähetän anonymisoidun kappaleen tästä päätöksestä sosiaali- ja terveysministeriölle tiedoksi (edellä kohta 3.1.5).